

Simonovits András:

Az erőltetett járulékkulcs-csökkentésről

A munkáltatói járulékkulcs (szochó) 2016 és 2022 között részben megvalósult, részben tervezett csökkentésének szinte mindenki örül, több marad a dolgozónak és a vállalatnak. Valóban látványos, hogy ez a kulcs a 2016-os 27%-ról 2019. júliusától 17,5%-ra csökkent, és 2022-re 11,5% van előirányozva. Ebben a feljegyzésben három szempontból bírálok ezt a félig már megvalósított gazdaságpolitikai elképzelést: *a)* erőltetett a cél és az ütemezés, *b)* mesterségesen gyorsítja az amúgy is gyors nettó reálbér-növekedést, és *c)* a már megállapított nyugdíjak árindexálásán keresztül mértéktelenül tágítja az egymás utáni évjáratok nyugdíjkülönbségeit.

Mielőtt a részletekre rátérnék, előrebozsátom, hogy a munkáltatói járulékek helyett a számunkra relevánsabb *nyugdíjjárulékkal* számolok, amelyben szerepel a munkavállalói nyugdíjjárulékek (10%), és nem szerepel a munkáltatói egészségügyi járulékek (kb. 5%). Ez a járulékkulcs relatíve lassabban csökken: 32%-ról (2016) lecsökkent 22%-ra (2019. júliustól) és a cél 17% (2022).

A nyugdíjjárulékkulcs tervezett majdnem felezése ($17/32=0,53$) *erőltetett*; még állandó nyugdíjreálérték és nyugdíjas-létszám feltételezése esetén is a bruttó bértömeg reálértékének közel megduplázását ($32/17=1,882$) jelenti 2016 és 2022 között. Ennek fő forrása egy hasonló mértékű bruttó reálbéremelés lenne. Ez a terv még akkor is erőltetett, ha a vállalatok szempontjából releváns szuperbruttó bérnek reálértékben lassabban kellene nőnie: hat év alatt az 1,66-szorosára, évi 11% helyett csak 9%-kal. És nem szabad megfeledkezni a súlyos mellékhatásról: a 2017 és 2023 között nyugdíjba vonuló minden évjárat átlagos nyugdíja indokolatlanul gyorsan, évi átlagban 11%-kal nőne az előzőéhez képest. Ebből 2019-re már 28%-os reálemelkedés meg is valósult, évi átlagban 8,6%.

Ha évekre akarjuk lebontani a folyamatot, akkor érdemes valamilyen számítógépes programmal kiszámítani a terv szerint adódó pályákat. A kormányzati járulékkulcs-pálya mellett az imént vázoltnál sokkal lassabb reálbér-emelkedés adódik, tehát a rendszer egyensúlyának megőrzéséhez kiegészítő intézkedésekre van szükség. Észszerű módosításként először megvizsgáljuk, mi lett volna, ha a járulékkulcs csökkentése már 2017-ben leállt volna, majd bemutatunk egy 2020-ban induló óvatos járulékkulcs-emelést.

A modellezéshez a következő jelöléseket vezetjük be: t = naptári év, w_t = szuperbruttó bér (teljes bérköltség), u_t = bruttó bér, v_t = bruttó bér – állandó áron.

Járulékkulcsok: munkavállalói, nyugdíj: τ^E , egészségügy és szja: θ^E , munkáltatói, nyugdíj: τ^F , egészségügy: θ^F . Némileg leegyszerűsítve a magyar gyakorlatot, egyedül a munkáltatói nyugdíjjárulékek-kulcsot tekintem időben változónak: τ_t^F .

Definíció szerint igaz a következő két azonosság:
nettó bér

$$v_t = (1 - \tau^E - \theta^E)u_t$$

és szuperbruttó bér

$$w_t = (1 + \tau^F + \theta^F)u_t.$$

Ha a szuperbruttó bért kívülről adottnak tekintjük, akkor a bruttó és a nettó bér a következőképp alakul:

$$u_t = \frac{w_t}{1 + \tau^F + \theta^F} \quad \text{és} \quad v_t = \frac{(1 - \tau^E - \theta^E)w_t}{1 + \tau^F + \theta^F}.$$

Átlaggal számolva a kezdő nyugdíj jó közelítéssel az előző évi nettó bérrel arányos, ahol az arányossági szorzót $\beta > 0$ -vel jelöljük:

$$b_t = \beta v_{t-1}.$$

Mivel a legidősebb nyugdíjasok kihalnak, a legfiatalabbak belépnek (állománycsere), ezért a már megállapított nyugdíjak alakulása sokkal bonyolultabb, ennek és a nyugdíjrendszer egyenlegének vizsgálatáról itt lemondunk.

A következő számítássorozatot végezzük el. Először az 1. táblázatban a nettó bérdinamika alapján megbecsüljük a 2016-tól számított szuperbruttó bérdinamikát, valamint a kezdő nyugdíjakat. Kiinduló adatok: $\tau^E = 0,1$; $\theta^E = 0,18 + 0,15 = 0,33$, $\tau_{2016}^F = 0,22$; $\theta^F = 0,05$. Bár nem közömbös a járulékkulcsok megoszlása, mi az áttekinthetőség kedvéért csak a nyugdíjjárulékkulcsot tüntetjük föl: $\tau_t = \tau^E + \tau_t^F$. Bevezetjük még az egy dolgozóra jutó járulékot: $\tau_t u_t$ -t. Egységnyinek vesszük a 2016-os nettó bért (176 eFt/hó), és átvesszük az eddigi nettó bérpályát, illetve kincstári optimizmussal 6%-os reálnövekedéssel folytatjuk 2022-ig. A nettó és a bruttó bér csak 50%-kal emelkedik, ezért a multiplikatív maradék $100(1,88/1,5 - 1) = 25\%$, s ezt a foglalkoztatás emeléséből és a nyugdíjkiadások csökkentéséből kellene előállítani. Ijesztő, hogy az egy dolgozóra jutó éves járulék a kezdő nettó bér egységben kifejezve 0,478-ről 0,381-re csökken az időszak végére.

1. táblázat. *Járulékkulcs-csökkentés, nettó bér, szuperbruttó bér, kezdő nyugdíj*

Év t	Nyugdíj- járulékkulcs τ_t	Nettó bér v_t	Szuperbruttó bér w_t	Kezdő nyugdíj b_t	Járulék /dolgozó $\tau_t u_t$
2016	0,32	1,000	1,896	0,745	0,478
2017	0,27	1,102	2,007	0,800	0,444
2018	0,25	1,190	2,132	0,882	0,444
2019	0,23	1,262	2,222	0,952	0,433
2020	0,21	1,337	2,315	1,009	0,419
2021	0,19	1,417	2,412	1,070	0,402
2022	0,17	1,503	2,512	1,134	0,381

A 2. táblázatban átvesszük az 1. táblázat szuperbruttó bér idősorát, képzeletben befagyasztjuk a 2017-es nyugdíjjárulék-kulcsot, és újraszámoljuk a nettó béreket és a kezdő nyugdíjakat. Az oksági lánc megfordítását tükrözi, hogy kicseréltük a két oszlop

sorrendjét. Látható, hogy a reform nyomán valamivel lassabban nő a nettó bér reálértéke: 2022-ben a korábbra tervezett 1,503 helyett csak 1,380-re, s arányosan csökken a kezdő nyugdíj is, 1,134-ről 1,060-ra. Megnyugtató, hogy az egy dolgozóra jutó éves járulék a kezdő nettó bér egységben kifejezve 0,444-es mélypontról már 2018-ra 0,472-re emelkedik, majd 0,556-on zár az időszak végére.

2. táblázat. *Korai járulékkulcs-rögzítés, szuperbruttó, nettó bér, kezdő nyugdíj*

Év t	Nyugdíj- járulékkulcs τ_t	Szuperbruttó bér w_t	Nettó bér v_t	Kezdő nyugdíj b_t	Járulék /dolgozó $\tau_t u_t$
2016	0,32	1,896	1,000	0,745	0,478
2017	0,27	2,007	1,102	0,800	0,444
2018	0,27	2,132	1,171	0,882	0,472
2019	0,27	2,222	1,220	0,937	0,492
2020	0,27	2,315	1,271	0,976	0,512
2021	0,27	2,412	1,325	1,017	0,534
2022	0,27	2,512	1,380	1,060	0,556

A járulék zuhanása ijesztő, és más forrásokat szív el a rendszer. Nem tudom, hogyan alakul(t volna) a nyugdíjrendszer mérlege a járulékkulcs 1. csökkentése és 2. rögzítése esetén. Vélhetőleg az 1. esetben egyre nagyobb mértékű hiány keletkezik, s ennek nyomán a tb-egészségügyi ellátás tovább romlik vagy a kezdő nyugdíjak ésszerűen csökkennek; a 2. esetben pedig többlet keletkezett volna. Ha a kormányzatot ez az utóbbi lehetőség nyugtalanítaná, két hasznos módon is „felhasználhatná” a többletet: *a)* csökkenthetné a régebbi nyugdíjak relatív értékvesztését; *b)* forrásokat csoportosíthatná át a nyugdíjkasszából az egészségügyi kasszába.

Az Olvasó joggal kérdezheti, miért nem a jelenlegi helyzetből indultam ki? Számára felvázolok egy 2020-ban induló fokozatos járulékkulcs-emelést, sőt már 2019-re is a második félévre érvényes 0,23 helyett az egész évre átlagolt 0,24-es járulékkulccsal számoltam. Látható, hogy 2022-re nagyjából ugyanott lesz a nettó bér és a kezdő nyugdíj, mint az előző, rögzített járulékkolcsos változatban. A mellékhatás elviselhetővé válik: például a kezdő nyugdíj 2020-ról 2021-re csak 3,3%-kal nő, és a járulék csökkenése is visszafordul, és 0,556-on zár.

3. táblázat. *Későbbi járulékkulcs- emelés, szuperbruttó, nettó bér, kezdő nyugdíj*

Év t	Nyugdíj- járulékkulcs τ_t	Szuperbruttó bér w_t	Nettó bér v_t	Kezdő nyugdíj b_t	Járulék /dolgozó $\tau_t u_t$
2016	0,32	1,896	1,000	0,745	0,478
2017	0,27	2,007	1,102	0,800	0,444
2018	0,25	2,132	1,190	0,882	0,444
2019	0,24	2,222	1,251	0,952	0,448
2020	0,25	2,315	1,293	1,001	0,482
2021	0,26	2,412	1,336	1,034	0,518
2022	0,27	2,512	1,380	1,068	0,556

Összegezve, a hatéves járulékkulcs-csökkentési program tarthatatlan, részben az itt nem vizsgált egyensúlytalanság, részben az évjáratí kezdőnyugdíjak elviselhetetlen ütemű emelkedése miatt. Érdeemes lenne a 3. táblázatban vázolt forgatókönyvet követve, jövőre megfordítani a kulcs csökkentését. Különösen akkor, ha a világgazdaság általános lassulása (visszaesése) miatt a reálbér-növekedési program is megszakad.